

BESEDA – KNJIGA – KNJIŽNICA

Posvetovanje ob 50-letnici Pionirske knjižnice v Ljubljani*

Tilka Jamnik in Tanja Pogačar
Pionirska knjižnica Ljubljana

»PRAZNIK SE ZAČENJA S PRVIM STAVKOM«**

Motivacija za branje v Pionirski knjižnici v Ljubljani

Mnogo stvari je pomembnih pri promociji branja, toda najpomembnejše je, da učitelji in knjižničarji, ki motivirajo mlade za branje, berejo tudi sami, in da poznajo ponudbo knjig, primernih za otroke...

Otroci pričakujejo od svojih učiteljev, da znajo več kot oni in da jim znajo pomagati pri pridobivanju novega znanja. Pričakujejo, da knjižničarji poznajo knjige in da vedo, katero knjigo bi bilo vredno prebrati sedaj, danes. Pričakujejo, da jih odrasli, ki so odgovorni zanje, znajo popeljati tja, kamor sami še ne zmorejo... Kar zares pričakujejo od odraslih strokovnjakov, je usmerjanje h knjigam, na katere ne bi nikdar pomislili, za katere niso še nikdar slišali: skratka h knjigam, ki na prvi pogled niso tako privlačne in bi jih prav verjetno spregledali.

Postavljanje vrednostnih sodb pri otrocih je bistven, profesionalen, neizogiben del dela vsakega odraslega, ki je odgovoren za vzgojo in razvoj mladih. Zatorej moramo biti trdno prepričani, kaj je tisto, kar vrednotimo in zakaj.

(Aidan Chambers: Ustvarjanje bralcev. *Otrok in knjiga*, 1996, št. 46)

Pionirska knjižnica v Ljubljani je ves čas razvijala mladinsko knjižničarstvo v Sloveniji, uvajala v izposojno vedno novo knjižnično gradivo in pripravljala nove oblike prireditev oz. bibliopedagoške oblike dela z mladimi bralci. Ena prvih je uvedla prost pristop pri ureditvi knjižničnega gradiva in sodelovala pri izdelavi standardov za mladinske in šolske knjižnice. *Poleg tega je promovirala branje in spodbujala, predvsem mlade, k branju kvalitetne literature; poznavanje in vrednotenje (mladinske) literature je bilo ves čas del strokovnega dela knjižničarjev Pionirske knjižnice.* Za svoje kvalitetno strokovno delo in inovativnost, ki se je razširila in obdržala po mladinskih in šolskih knjižnicah v Sloveniji, je Pionirska knjižnica v Ljubljani prejela visoka priznanja, med temi Bevkov kipec in Župančičevo nagra-

* Posvetovanje je ob svojem jubileju pripravila Pionirska knjižnica v Ljubljani skupaj s Slovensko sekcijo IBBY in revijo *Otrok* in knjiga 15. aprila 1998 v Sejni dvorani Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije. S posvetovanjem so želeli poudariti pomen motiviranja za branje v sodobnih knjižnično-informacijskih centrih.

** Bart Moeyaert: *Praznik se začinja s prvim stavkom*. Poslanica ob 2. aprilu 1998.

do, mnogi knjižničarji pa so za svoje delo prejeli bibliotekarska priznanja (Čopovo diplomu in nagrado Kalanovega sklada).

Pionirska knjižnica s svojim Centrom za mladinsko književnost in knjižničarstvo ohranja pionirskost prav zato, ker nenehno prilagaja delo sodobnim potrebam obiskovalcev. Sedanja prizadevanja njenega Centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo in Pionirske knjižnice v celoti so posvečena reševanju problemov, ki so se začeli pojavljati v mladinskih oddelkih SIK z uvedbo računalniške izposoje, s knjižničnim gradivom v knjižnicah, ki je vse pestrejša, in z obiskovalci, uporabniki, katerih bralni interesi so danes drugačni. Zato moramo že uveljavljene oblike knjižne ter knjižnične vzgoje mladih dopolniti in nadgraditi. *Pri tem se zavedamo, da je pomemben delež našega dela z bralci prav motivacija za branje. Zato ni naključje, da je v naši knjižnici sedež Slovenske sekcije IBBY. Prav tako tesno sodelujemo z Bralno značko Slovenije, pa tudi Bralnim društvom Slovenije, založniki itd.*

Pionirska knjižnica s svojimi sodelavci sodeluje na strokovnih domačih in mednarodnih posvetovanjih, v komisijah za kurikularno prenovo Ministrstva za šolstvo, v strokovni skupini za založništvo in književnost Ministrstva za kulturo, v seminarjih Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, v uredništvih mladinskih in strokovnih revij s področja mladinske književnosti in knjižničarstva, v katerih objavlja tudi prispevke, saj je delo mladinskih knjižnic in še posebej bibliopedagoška praksa mladinskega knjižničarstva pomembno tudi za delo vzgojiteljev v vrtcih in učiteljev v osnovni šoli, skratka vseh, ki si na različnih področjih prizadevajo, da bi otroci (in odrasli z njimi) brali.

Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo (do leta 1997 študijski oddelek) deluje kot servis, kot svetovalno telo, kot dokumentacijsko in informacijsko središče in kot komunikacijski center za vse, ki se ukvarjajo z mladinsko literaturo in problematiko branja. Njegovi uporabniki so mladinski in šolski knjižničarji, učitelji, pedagogi, študenti ter strokovnjaki za mladinsko književnost in ilustracijo, pa tudi otroci in starši.

Študijski oddelek, sedaj Center za mladinsko književnost in mladinsko knjižničarstvo, je bil v Pionirski knjižnici osnovan leta 1961. V študijskem oddelku zbiramo in dopolnjujemo: arhiv mladinske leposlovne in stvarne literature v slovensčini (izvirno slovenske in prevode); arhiv slovenske mladinske periodike; slovenske mladinske knjige, ki so bile prevedene v tuje jezike; originalne tuje slikanice in mladinske knjige, katerih estetske, stilne in inovativne vrednosti so mednarodno priznane; knjige, ki jih uvrščamo v literarni in likovni kič. Zbiramo domačo in tujo strokovno literaturo in periodiko s področja mladinske književnosti in mladinskega knjižničarstva ter informacijsko in dokumentacijsko gradivo. Izdelujemo tudi bibliografijo člankov.

Ena od osnovnih nalog mladinskih knjižnic je omogočanje branja in motiviranje za branje. Pri motivaciji za branje je pomembno delovanje knjižnice v celoti, tako nabavna politika kot postavitve gradiva, izposoja gradiva in bibliopedagoške oblike dela, ki jih knjižnica izvaja.

Mladinska knjižnica je prva (a ne edina), ki opravlja knjižnično in knjižno vzgojo mladih obiskovalcev. Njena naloga je navajati mlade na uporabo kvalitetnejšega gradiva. Zastavlja se nam vprašanje, kako to doseči: z nabavo zgolj kvalitetnega gradiva ali z nabavo celotnega gradiva, iz katerega z ustreznimi priporočili opozoriti na najboljše. Kot splošna knjižnica se moramo najbrž odločiti za drugo možnost.

Pionirska knjižnica, enota Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani, nabavlja vse knjige za otroke in mladino. Ob koncu leta pregledamo vso produkcijo, jo ovrednotimo in izdelamo **anotiran priporočilni seznam knjig** – letni izbor tistih knjig, za katere bi bilo škoda, da bi jih mladi bralci prezrli. Pri vrednotenju knjižnega gradiva upoštevamo ugotovitve literarne zgodovine, teorije in kritike. Upoštevamo tudi mnenja mladih bralcev.

Pripravljamo tudi redne letne sezname knjig za Bralno značko, ki imajo vsebinske anotacije in navedbo starostnega razpona potencialnih bralcev. Ti sezname so objavljeni v publikacijah ZPMS (kot npr. v Mlinčku prostega časa) in v reviji *Šolska knjižnica*. Zaradi zelo povečane produkcije knjig za mladino v zadnjih letih pa se ti sezname uporabljajo tudi za širše in splošno strokovno svetovanje o knjigah za otroke. Zato priporočilni seznam na svojih strokovnih srečanjih posredujemo mladinskim knjižničarjem iz drugih knjižnic.

Med temeljnimi strokovnimi dejavnostmi Pionirske knjižnice v Ljubljani je že ves čas izdelava bibliografij in raznih seznamov, ki zajemajo primarno mladinsko literaturo in sekundarno, strokovno literaturo o mladinski književnosti in knjižničarstvu. Sezname nastajajo ob rednem strokovnem delu bibliotekarjev Pionirske knjižnice in po naročilih uporabnikov (knjižničarjev, učiteljev, proučevalcev mladinske literature itd.). Pomembno je, da so sezname objavljeni v strokovnih publikacijah in s tem dostopni najširšemu krogu zainteresiranih.

Strokovna revija *Otrok in knjiga* (katere soizdajateljica je od leta 1977 tudi Pionirska knjižnica v Ljubljani), je že v svoji prvi številki leta 1972 objavila bibliografijo, izdelano v Pionirski knjižnici v Ljubljani. Vrsto let so bili dragocena pomoč knjižničarjem po Sloveniji »Izbiri knjig iz slovenske knjižne produkcije za mladino«, ki so izhajali v reviji *Otrok in knjiga* od leta 1972 do leta 1986. Marjana Kobe, Martina Šircelj, Majda Ujčič in Andra Žnidar so pripravljale letne izbore knjig z vsebinskimi anotacijami, z navedbo starostnega razpona in z opozorilom na knjige, primerne za ure pravljič.

Katalog naslovov posameznih pesmi in pravljič avtorske in ljudske književnosti in zbirka strokovnega gradiva (tudi iz mednarodnega prostora) *sta dragocena za vsakega proučevalca, katerega strokovne potrebe presegajo dosedanje zmožnosti računalniškega posredovanja informacij*.

Končni cilj knjižničarjevih pedagoških prizadevanj je otrok, ki knjižnico (redno) obiskuje, pri čemer pa ni samo bolj ali manj pasiven odjemalec knjig, ki mu jih po svoji presoji izbira knjižničar, marveč osveščen uporabnik, ki knjižnico aktivno obvlada in zna med drugim tudi sam vrednotiti gradivo. Takšna usposobljenost obiskovalca zagotovo sama po sebi dobro motivira za branje.

Knjižnična in knjižna vzgoja potekata **individualno** z vsakim posameznim obiskovalcem ob redni vsakodnevni izposoji ter s **skupinami otrok** (približno) iste starosti.

Pri **individualni knjižnični in knjižni vzgoji** knjižničar, ki pozna bralne interese in potrebe otrok na posameznih starostnih stopnjah, usmerja bralce k iskanju informacij in njegovi starosti primerne gradiva, jih opozarja na tematiko, na pozabljene avtorje, na manj znane knjige s sicer priljubljeno tematiko itd. *Na ta način knjižničar s priporočanjem širi in pogloblja bralne interese obiskovalcev*. Najbolje je, da otroka le vodi in mu pomaga do lastne, samostojne odločitve. Pri tem so bralcu in knjižničarju v veliko pomoč priporočilni sezname knjig z vsebinskimi anotacijami, razstave novih knjig ter različne bibliopedagoške oblike.

Bibliopedagoške oblike, ki smo jih razvili v Pionirski knjižnici, enoti Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani, so v večini primerov prevzeli tudi mladinski oddelki splošnih in šolskih knjižnic po vsej Sloveniji.

Bibliopedagoške ure za otroke do 9. leta starosti so: ure pravljic, igralne ure s knjigo, vrtec na obisku, knjižničar na obisku v vrtcu, »malček braleček«, itd.

Za otroke, stare nad 10 let, pa so: šolarji na obisku, pogovori o knjigah, vprašanja za knjigožere, srečanja z ustvarjalci, knjižne uganke in kvizi, uganke meseca, razstave »Moja najljubša knjiga«, »Kulturni dogodek tedna«, večje tematske razstave in druge različice teh oblik ali kombinacija več oblik hkrati.

Pri izvajanju bibliopedagoških oblik knjižničarji Pionirske knjižnice ves čas stremimo k temu, da uporabljamo kvalitetne knjige, za katere menimo, da bi bilo škoda, če jih otroci pri svojem odraščanju in razvoju ne bi srečali in spoznali.

Strokovno preverjena in na podlagi izkušenj priznana je potreba po čim bolj tesnem sodelovanju med splošnimi ter splošnimi in šolskimi knjižnicami. Skupno načrtovanje dela splošnih in šolskih knjižnic ustrežneje zadovolji potrebe in interese mladine. Knjižnično vzgojo vse bolj prevzemajo oz. so že prevzele sodobno razvite šolske knjižnice, ki se s svojim delom vključujejo v obvezni učni program in splošni vzgojno-izobraževalni proces na šoli.

V zadnjih letih zelo razširjene in uspešne oblike sodelovanja med Pionirsko knjižnico v Ljubljani ter mladinskimi in šolskimi knjižnicami v Sloveniji so:

– **Redni mesečni strokovni sestanki**: leta 1974 je Pionirska knjižnica v Ljubljani odprla vrata svojih sestankov s poročanji o novih knjigah in z obravnavo tekoče strokovne bibliotekarske problematike mladinskim in šolskim knjižničarjem, najprej v Ljubljani, nato pa še predstavnikom osrednjih SIK in študijskih skupin (prej aktivov) šolskih knjižničarjev. Na strokovnih sestankih, mnogokrat z odličnimi gosti, je obravnavana bibliotekarska, pedagoška, psihološka in sociološka tematika, seveda povezana s knjigami in branjem. Pionirska knjižnica s svojim Centrom za mladinsko književnost in knjižničarstvo ter s sedežem Slovenske sekcije IBBY seznanja naš prostor s strokovnimi dosežki v svetu, o položaju slovenske mladinske književnosti in knjižničarstva pa informira strokovno javnost v tujini.

– **Mednarodni knjižni kviz**, ki ga je vodila nemška ustanova za pospeševanje branja Stiftung Lesen, za slovenski prostor pa delno vsebinsko priredila in organizirala Pionirska knjižnica v Ljubljani: (1992: Kolumb in doba odkritij; 1993: Knjige gradijo mostove; 1994: Knjiga v prostem času; 1995: Zemlja je naš dom; 1996: Otroci za boljši svet; 1997: Hrana). Doslej je sodelovalo 91.293 slovenskih otrok. Letos se je Stiftung Lesen odločila, da kviza v takšni obliki ne bo več nadaljevala, zato smo pripravili svoj **slovenski knjižni kviz**. Posvetili smo ga Otonu Župančiču (ob 120-letnici rojstva) in Beli krajini. *Knjižni kviz motivira mlade za obisk knjižnice, za uporabo informacijskih virov in za branje.*

– **Bologna po Bologni**. Knjigarna Konzorcij in Pionirska knjižnica v Ljubljani od leta 1993 vsako leto prirejata prodajno razstavo izbranih knjig z mednarodnega sejma otroških knjig v Bologni. Knjigarna in knjižnica sodelujeta pri izboru knjig, posredovanju izčrpnih informacij, razstavi in predstavitvi knjig. Udeležba knjižničarjev iz vse Slovenije je na teh razstavah izredno velika.

– Izrednega pomena za branje oz. motiviranje mladine za branje je **Bralna značka Slovenije**, gibanje, ki se je v zadnjih letih posodobilo s programom **S knjigo v svet**. Bralna značka ima iste cilje kot šola in knjižnice: **da bi mladi (radi) brali**. Zato je razumljivo, da Pionirska knjižnica ves čas aktivno sodeluje pri gibanju, npr.

pripravlja že omenjene vsakoletne priporočilne sezname novih knjig. Branje za Bralno značko je organizirano in mentorsko vodeno na šolah, od bibliopedagoškega dela v knjižnicah pa Bralna značka prevzema ustrezne oblike za motiviranje in preverjanje branja. Bralna značka tudi sama spodbuja sodelovanje med splošnimi in šolskimi knjižnicami, saj je fond za prostovoljno branje domena splošnih knjižnic.

– Vsako leto izkoristimo **2. april – mednarodni dan knjig za otroke** kot priložnost za promocijo branja. **Poslanico ob 2. aprilu** vsako leto pripravi ena od nacionalnih sekcij IBBY. Pionirska knjižnica v Ljubljani in Slovenska sekcija IBBY prevod poslanice pošljeta vsem osrednjim SIK v Sloveniji, ki ga nato posredujejo tudi šolskim knjižnicam. Leta 1997 je bila Slovenska sekcija IBBY pokroviteljica praznovanja 2. aprila in je pripravila poslanico in plakat. Avtorja poslanice sta bila Boris A. Novak in Matjaž Schmidt.

– Pionirska knjižnica vsako leto ob 2. aprilu pripravi tudi osrednjo tematsko razstavo. Letos, ob 50 letnici Pionirske knjižnice, smo razstavili »50 zlatnikov«, 50 knjig po izboru knjižničarjev Pionirske knjižnice. »50 zlatnikov« z interpretacijami dr. Igorja Saksida je izšlo v knjižni obliki letos jeseni pri založbi Učila Tržič. Na sodelovanje dr. Igorja Saksida, strokovnjaka s področja mladinske književnosti, z našo knjižnico smo še posebej ponosni. *Z letošnjo razstavo in s publikacijo »50 zlatnikov« smo želeli poudariti vlogo mladinskih knjižničarjev pri motiviranju mladih za branje.* To je 50 knjig, s katerimi smo knjižničarji Pionirske knjižnice ves čas motivirali mlade k branju. Z vsako od izbranih knjig se praznik začenja s prvim stavkom...

Silva Novljan

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

SODOBNA MLADINSKA KNJIŽNICA

Knjižnica lahko vpliva na kvaliteto posameznikovega življenja in življenja skupnosti, če je v tem življenju aktivno prisotna, če pozna njegove potrebe in želje ter jih profesionalno in etično zadovoljuje. Če je taka vedno, v vsakem času in prostoru, je sodobna. Lahko je tudi bolj ali manj uspešna, pri čemer lahko svojo uspešnost meri s tem, koliko posameznikov jo pozna, koliko posameznikov jo obiskuje in kolikim uspešno zadovolji njihove potrebe in želje.

Knjižnica je profesionalnost in etika za posameznika in skupino

O pomenu knjižnice za otrokov razvoj v krogu knjižničarjev ni potrebno razpravljati. Drugače pa je, ko se preselimo izven ozkega profesionalnega kroga knjižničarjev; tedaj se pojavijo nianse. Vrednostna lestvica pomena knjižnice se raztegne v skladu s tem, kako so posamezniki neposredno ali posredno doživljali knjižnico, kakšne so njihove potrebe po njej in njenem knjižničnem gradivu, infor-